

Luigi Giussani – *Dlaczego Kościół?*: Nowatorskie ujęcia w teologii pastoralnej

Aktualizacja: 17 XI 2025

Kościół jako miejsce spotkania z Chrystusem

- **Kościół jako kontynuacja Wcielenia:** Giussani ukazuje Kościół jako zjawisko ludzkie przeniknięte Boską obecnością – „kontynuację wydarzenia wejścia Chrystusa w historię”, która przekracza czysto ludzką sumę swoich członków. Od początków chrześcijaństwa Kościół twierdzi, że jest **dalszym ciągiem obecności Chrystusa** pośród ludzi, a nie jedynie instytucją społeczną.
- **Pewność co do Chrystusa dzięki Kościołowi:** Według Giussaniego **jedynym sensem istnienia Kościoła jest umożliwienie człowiekowi osiągnięcia pewności co do Jezusa Chrystusa**. Chrystus – **Prawda, która stała się ciałem** – po dwóch tysiącach lat **dociera dziś do człowieka poprzez widzialną, odczuwalną, dotykalną rzeczywistość wspólnoty wierzących** w Niego. Kościół jest więc miejscem realnego kontaktu z Chrystusem, „narzędziem” pozwalającym współczesnemu człowiekowi spotkać **Żywego Pana**.
- **Wspólnota wierzących = obecność Chrystusa:** Giussani podkreśla nierozzerwalny związek Kościoła z Chrystusem – **spotkanie z jednością wspólnoty wierzących jest dosłownie spotkaniem Chrystusa**. Kościół nie jest więc tylko organizacją czy tradycją historyczną, ale **żywym wydarzeniem obecności Jezusa** pośród ludzi **tu i teraz**. Wiara chrześcijańska to przede wszystkim **spotkanie z Osobą** – Chrystusem żyjącym w Kościele.
- **Chrześcijaństwo jako wydarzenie, nie idea:** W myśli Giussaniego „Chrześcijaństwo nie jest jakąś ideą, ale orędziem głoszącym Obecność; Wcielenie jest faktem, który się wydarzył”. Takie ujęcie **wydarzeniowe** chroni przed sprowadzeniem wiary do ideologii czy systemu nakazów. U podstaw Kościoła leży **zaskakujący fakt obecności Boga** – „zadziwiające wydarzenie Chrystusa, które dociera do nas dziś w konkretności życia Kościoła”. Zamiast teorii czy abstrakcji mamy wydarzenie – realne

działanie Boga **dające się „dotknąć” w Kościele**, co narzuca pastoralne ukierunkowanie na doświadczenie spotkania z żywym Chrystusem, a nie tylko na struktury czy doktrynę.

Relacja doświadczenia osobistego a wspólnota eklezjalna

- **Weryfikacja wiary w doświadczeniu:** Giussani oryginalnie kładzie nacisk na to, że **prawda chrześcijaństwa musi zostać zweryfikowana w doświadczeniu osobistym**. Nie wystarczy przyjąć doktryny teoretycznie – **wiara staje się pewna dopiero, gdy zostaje przeżyta i potwierdzona w życiu**. Co istotne, **locus tej weryfikacji jest doświadczenie ludzkie**, zwłaszcza doświadczenie życia Kościoła: Giussani argumentuje, że **w tych, którzy autentycznie żyją życiem Kościoła, rodzi się „nowy rodzaj życia”** – jakościowo odmienny, pełniejszy. Ta przemiana życia stanowi namacalny dowód na prawdziwość twierdzenia, że **Kościół uobecnia Chrystusa**.
- **Synergia osobistej wiary i Tradycji:** W podejściu Giussaniego **osobiste doświadczenie wiary i wspólnota tradycji kościelnej wzajemnie się przenikają**. Z jednej strony **odrzuca on skrajny subiektywizm** (w którym „moja” duchowość pomija Kościół) – osobista relacja z Bogiem potrzebuje obiektywnej treści i formy, jaką daje wspólnota i jej nauczanie. Z drugiej strony **krytykuje czysto zewnętrzne, formalne podejście**, które nie angażuje serca człowieka. **Wychowanie w wierze powinno łączyć autorytet i tradycję z zaangażowaniem osobistego doświadczenia: uczeń musi sam zweryfikować w swoim życiu to, czego uczy autorytet**, by osiągnąć prawdziwą pewność. Wiara staje się egzystencjalnie „własna” dopiero, gdy człowiek doświadczy jej prawdziwości osobiście – jednak dzieje się to **we wspólnocie**, nie w izolacji.
- **Kościół chroni doświadczenie przed deformacją:** Giussani pokazuje, że **Kościół zapewnia ramy, w których indywidualne doświadczenie nabiera pełni**. Bez eklezjalnej wspólnoty osobiste „doznania religijne” łatwo popadają w subiektywizm, iluzję czy skrajności. Kościół – jako **wspólnota pamięci i życia** – **chroni autentyczność doświadczenia wiary**, korygując błędy i **dając łączność z historycznym doświadczeniem wierzących** wszystkich czasów. Tym samym jednostkowe spotkanie z Bogiem zostaje osadzone w większej rodzinie wiary, co nadaje mu pewność i obiektywność (to przeciwstawienie **protestanckiemu indywidualizmowi** i

racjonalistycznemu dystansowi, które Giussani analizuje). Kościół to **żywy kontekst**, w którym **osobista więź z Chrystusem** może wzrastać zdrowo.

- **Osobista więź jako owoc Kościoła:** Giussani przestrzega, by **nie przeciwstawiać „wewnętrznej” relacji z Chrystusem obiektywnej rzeczywistości Kościoła**. Indywidualna, unikalna przyjaźń z Jezusem nie jest alternatywą dla sakramentów i wspólnoty, lecz właśnie **owocem przynależności do Kościoła**. „Taka osobista relacja jest owocem naszego przynależenia do Kościoła” – pisze Giussani. Oznacza to, że dopiero zanurzenie się we **wspólnocie eklezjalnej** (czy to parafialnej, czy ruchu, czy innej formy) rodzi w sercu człowieka dojrzałe doświadczenie osobistej bliskości z Chrystusem. **Kościół i „moja wiara” nie konkurują ze sobą**, lecz Kościół jest przestrzenią, w której moja wiara staje się żywa i osobista.

Autorytet i tradycja w formacji wiary

- **Tradycja jako hipoteza wychowawcza:** Giussani nadaje **nowe, dynamiczne znaczenie tradycji** w przekazie wiary. Dla współczesnych słowo „tradycja” bywa synonimem skostnienia, lecz Giussani opisuje tradycję jako **„początkową hipotezę wyjaśniającą” rzeczywistość**. Tradycja to **punkt wyjścia** – zbiór przechowanych prawd i doświadczeń – od którego uczeń rozpoczyna własną drogę poszukiwania. **Nie jest to martwy balast**, lecz **fundament nadający sens i jedność** poznawanym stopniowo prawdom. Taka tradycja *ukierunkowuje* młodego chrześcijanina, dostarczając mu sprawdzonych ram interpretacyjnych, które następnie może on **sprawdzać (testować) w swoim życiu**. W ten sposób tradycja staje się żywa – jest ciągle na nowo przyswajana i potwierdzana przez kolejne pokolenia.
- **Autorytet jako ucieleśniona wiarygodność:** Wbrew modelowi autorytetu pojmowanego jako zewnętrzny nakaz lub czysta władza, Giussani proponuje **personalistyczne ujęcie autorytetu**. „Autorytet... to spójne ucieleśnienie tradycji” – twierdzi. Innymi słowy, prawdziwy autorytet to **osoba** lub instytucja, która **w sobie niesie** dziedzictwo prawdy i życia wiary, żyjąc nim autentycznie. Nauczyciel czy katecheta nie jest według Giussaniego jedynie **egzekutorem przepisów czy bezdusznym przekazicielem wiedzy**, lecz **świadkiem** – kimś, kto **całą swoją osobą ukazuje prawdę**, którą głosi. Taki autorytet ma charakter atrakcyjny, pociągający, bo łączy **prawdę z życiem**. Dla

wychowania w wierze oznacza to, że **wychowawca sam musi żyć tym, czego naucza**, stając się „przewodnikiem” bardziej niż „strażnikiem”.

- **Autorytet jako służba wzrostowi osoby:** Giussani przypomina pierwotne znaczenie słowa *auctoritas* – od *augere*, pomnażać. **Prawdziwy autorytet w Kościele ma pomóc wzrastać w wolności i prawdzie. Nie dławi on inicjatywy ani krytycznego myślenia, lecz je ukierunkowuje i karmi.** W jego wizji **autorytet i tradycja „zakorzeniają” wolność osoby**, dając jej punkt odniesienia większy od niej samej, a jednocześnie **nie odbierając możliwości pytań**. Uczeń, mając oparcie w wiarygodnej tradycji i przewodniku, może **śmiało eksplorować prawdę**, bo czuje więź z czymś pewnym i większym (z „czymś większym niż on sam”). To podejście **równoważy potrzebę wolności i potrzebę obiektywnej prawdy** w wychowaniu religijnym.
- **Wychowanie w wierze jako dialog autorytetu z doświadczeniem:** Giussani postulował **integralny model katechezy**, gdzie **autorytet i tradycja** podają treść, **rozum** ją opracowuje, a **doświadczenie** osobiste ją sprawdza. **Władza nauczycielska Kościoła** nie eliminuje pytań ucznia, lecz **prowokuje do ich stawiania** – zaprasza do **wspólnego poszukiwania prawdy**. Taki model wymaga od autorytetu **szacunku dla wolności wychowanka** (Giussani mówi wręcz o „ryzyku wychowania”, gdzie nauczyciel daje przestrzeń wolności uczniowi) oraz od ucznia – **zaufania do przewodnika**. W duszpasterstwie przekłada się to na styl ojcowski/macierzyński: **Kościół jako autorytet wychowuje poprzez bliskość, świadectwo i dialog**, a nie samą dyscyplinę. W efekcie wiara przekazywana jest w sposób, który **angażuje całego człowieka** – intelekt, wolę i serce – prowadząc do dojrzałego, osobowego przyłgnięcia do Chrystusa.

Nowe kategorie pojęciowe i językowe w komunikacji wiary

- **„Zmysł religijny” jako fundament dialogu ze światem:** Jednym z oryginalnych pojęć Giussaniego jest *zmysł religijny* – **podstawowa wrażliwość na pytania o sens istnienia, prawdę i tajemnicę**. Dostrzega on, że we współczesnej kulturze nastąpiło **zanikanie zmysłu religijnego**, czyli przytłumienie naturalnej otwartości człowieka na Boga. Dlatego w komunikacji wiary Giussani **zaczyna od przebudzenia tej fundamentalnej tęsknoty**. Podkreśla, że **Kościół nie ma gotowych rozwiązań wszystkich problemów świata**, ale **wnosi coś ważniejszego – przebudzenie owego zmysłu religijnego jako**

warunku rozwiązania problemów. Posługując się językiem pytających serc (np. *Czy życie ma sens?, Dlaczego cierpimy?*), Giussani tworzy pomost z ludźmi żyjącymi w świeckiej rzeczywistości, pokazując, że **chrześcijaństwo dotyczy najbardziej podstawowych poszukiwań człowieka.**

- **Kategoria wydarzenia i spotkania:** Giussani odświeża język teologii, mówiąc o chrześcijaństwie jako *wydarzeniu*. W czasach, gdy wiele osób postrzega religię jako zbiór doktryn lub nakazów moralnych, on wskazuje na **fakt**, że „**Słowo stało się ciałem**” – na konkretnie **wydarzenia Boga z człowiekiem**. Terminy „**wydarzenie**”, „**spotkanie**” stają się kluczowe: wiara rodzi się **ze spotkania z żywą Osobą Jezusa**. Giussani często przypomina sceny ewangeliczne (uczniowie spotykający Jezusa) jako **paradygmat wiary** – używa języka narracyjnego, **egzystencjalnego**, zamiast abstrakcyjnego teologizowania. Takie pojęcia jak „**obecność**”, „**spotkanie**”, „**fakt Chrystusa**” przemawiają do współczesnych ludzi o wiele bardziej niż klasyczne, scholastyczne formuły – **pomagają zobaczyć, że wiara to doświadczenie, a nie teoria.**
- **Egzystencjalne ujęcie prawd wiary:** Oryginalność języka Giussaniego polega też na **tłumaczeniu tradycyjnych pojęć teologicznych na doświadczenie codzienne**. Prawda, łaska, grzech, zasługa – terminy znane z katechizmu – **u Giussaniego nabierają wymiaru życiowego**. Zamiast definiować je abstrakcyjnie, pokazuje je „**od strony człowieka**”: np. prawda jako **odkrycie sensu życia**, łaska jako **doświadczenie darmowej miłości Boga**, zasługa jako **wzrost w człowieczeństwie dzięki zjednoczeniu z Chrystusem**, czynnik ludzki w Kościele jako **współpraca Boga i człowieka**. Recenzenci zauważają, że u Giussaniego „**egzystencjalnie, a nie spekulatywnie są interpretowane i przedstawiane takie rzeczywistości, jak prawda, łaska, zasługa, czynnik ludzki**”. To sprawia, że język wiary staje się **zrozumiały dla ludzi szukających autentycznego doświadczenia**, a nie tylko intelektualnych definicji.
- **Rozumność i realizm wiary:** Giussani **reinterpretuje apologetykę** w kategoriach rozumności i realizmu bliskich świeckiej mentalności. Zamiast przeciwstawiać wiarę rozumowi, pokazuje ich **harmonię**. Wskazuje, że **chrześcijaństwo jest głęboko racjonalne (rozumne) i realistyczne**, bo odpowiada na realne potrzeby ludzkiego serca i umysłu. Posługuje się przy tym nowym słownictwem: mówi o „**roszczeniu**” Chrystusa (tj. Jego twierdzeniu, że jest Bogiem, co wymaga weryfikacji), o „**hipotezie**” wiary

sprawdzanej w życiu, o „moralnej pewności” (pewności osiąganey na drodze doświadczenia, nie czystego dowodu). Podkreśla **zgodność wiary z poszukiwaniem sensu i prawdy przez współczesnego człowieka**. Jak zauważono, **wartość wykazywania wiarygodności Kościoła przez Giussaniego wynika z dostosowania akcentów wiary do wiodących idei współczesnej mentalności – takich jak poszukiwanie sensu, rozumność, realizm, godność osoby, wolność, podejście egzystencjalne**. Krótko mówiąc, Giussani **mówi językiem epoki**, nie zdradzając Ewangelii – używa pojęć zrozumiałych dla ludzi nauki, kultury i młodzieży, dzięki czemu **katecheza i apologetyka stają się dialogiem**, a nie monologiem Kościoła.

- **Nowe odczytanie klasycznych idei:** W ramach tej nowej semantyki Giussani nawet **klasyczne elementy doktryny ukazuje w świeżym świetle**. Przykładem jest **reinterpretacja czterech znamion Kościoła**. Każde ze znamion (jedność, świętość, katolickość, apostołskość) **omawia on szerzej i głębiej** niż tradycyjne podręczniki, łącząc aspekt Boski z ludzkim. **Jedność Kościoła** to nie tylko jedna instytucja, ale także **wewnętrzna jedność i spójność życia wierzących** (wspólnota jako jedno *ciało* i jeden *duch*). **Świętość** ujęta jest nie tylko jako cecha Boska Kościoła, ale jako **realna przemiana człowieka – nadmiar życia Bożego** w ludziach, widoczny w „miarze dobrej, ubitnej i utręzionej” cnót oraz **mnogości świętych** na przestrzeni dziejów. **Powszechność (katolickość)** to nie tylko geograficzna uniwersalność, ale **zdolność Kościoła do gromadzenia wszystkich ludzi (jedność rodziny Bożej) oraz pełnia środków zbawienia** obecna we wspólnocie niezależnie od jej liczebności (integralność darów Bożych dla zbawienia). **Apostołskość** zaś Giussani widzi jako **zdolność Kościoła do organicznej ciągłości w czasie** – dzięki sukcesji apostołskiej łączy z przeszłością, a dzięki stałej asystencji Ducha Świętego zachowuje tożsamość i żywotność na przyszłość. Takie pogłębione ujęcia znanych pojęć czynią je bardziej zrozumiałymi i **praktycznie przydatnymi** w duszpasterstwie, bo pokazują, że np. *świętość* czy *jedność* to rzeczywistości, które mają się urzeczywistniać **tu i teraz** w życiu wspólnot i osób, a nie tylko abstrakcyjne hasła.

Duszpasterskie konsekwencje rozumienia Kościoła według Giussaniego

- **Wspólnota jako centrum duszpasterstwa:** Skoro Kościół jest przede wszystkim wydarzeniem obecności Chrystusa we wspólnocie, Giussani w praktyce duszpasterskiej

stawia na **małe żywe wspólnoty, w których to wydarzenie można realnie przeżyć**. Zwraca uwagę, że odnowa Kościoła nie dokonuje się jedynie poprzez reformy struktur odgórnych, lecz poprzez **lokalne wspólnoty naprawdę żyjące wiarą jako wydarzeniem**. To „**życie wydarzeniem**” – we wspólnocie parafialnej, ruchu, grupie – sprawia, że wiara staje się atrakcyjna i przekonująca. Duszpasterze powinni zatem **tworzyć przestrzeń do doświadczenia wiary we wspólnocie**: grupy katechetyczne, ruchy młodzieżowe, małe wspólnoty rodzinne itp., gdzie ludzie *spotykają się* z żywym Chrystusem w braciach i siostrach. Tam rodzi się realna przemiana życia, która jest **najlepszym świadectwem dla świata**. Jak ujął to Giussani, **kryzys instytucji leczy się życiem autentycznych wspólnot, bo odpowiedź zaczyna się od lokalnych wspólnot żyjących tym wydarzeniem na różne sposoby**.

- **Priorytet świadectwa i świętości życia**: Giussani przypomina, że **Kościół przekonuje mocą świadectwa**, nie samą argumentacją. Skoro świętość jest znakiem Boskiej obecności, duszpasterstwo powinno ukierunkować wiernych na *świętość w codzienności*. **Formowanie świadków** – ludzi przemienionych przez spotkanie z Chrystusem – staje się kluczowym celem. Giussani podkreśla, że **misja Kościoła to nie dawać gotowe odpowiedzi na każde pytanie społeczne, ale wprowadzać w świat nową jakość ludzi**: ludzi o przebudzonym zmyśle religijnym, żyjących pełnią człowieczeństwa po chrześcijańsku. Tacy ludzie (święci, choć zwyczajni) **swoim życiem dają odpowiedź**, która wyprzedza słowa. Duszpastersko oznacza to akcent na **towarzystwo duchowe, sakramenty, modlitwę i życie miłością (caritas)** – wszystko, co prowadzi do realnej świętości wiernych. **Parafia czy ruch mają być kuźniami świętości dostępnej dla każdego**, aby Kościół jaśniał w świecie nie tyle instytucją, co **życiem pełnym Boga**.
- **Autorytet pełen miłości (styl wychowania)**: Rozumienie autorytetu jako służby i świadectwa przekłada się na styl pasterzowania. Giussani wskazuje na **Jezusa jako wzór pedagoga**: Chrystus prowadził uczniów do wiary „**z autorytetem pełnym głęboko ludzkiej czułości**”. Dlatego duszpasterze i katecheci powinni łączyć **wierność prawdzie z miłością i czułością** wobec osób. W praktyce duszpasterskiej unika się dzięki temu dwóch skrajności: **chłodnego rygoryzmu** (kładącego nacisk tylko na doktrynę i dyscyplinę) oraz **taniego pobłażania** (rezygnującego z prawdy w imię źle pojętej miłości). Zamiast tego Giussani proponuje powrót do **centrum**, którym jest **osobista**

relacja z Chrystusem w Kościele. Pasterz ma być przede wszystkim **pośrednikiem tego spotkania** – kimś, kto z troską i miłością **prowadzi do Chrystusa**, a nie biurokratą czy ideologiem. Taki styl pełen empatii buduje zaufanie i sprawia, że Kościół jawi się jako **Matka** troszcząca się o rozwój wiary swoich dzieci, co jest szczególnie owocne we współczesnej pracy z młodzieżą i osobami zranionymi.

- **Bezpośredniość przepowiadania – prymat kerygmatu:** Ważną konsekwencją myśli Giussaniego jest **odwaga bezpośredniego głoszenia Chrystusa**. Skoro to **spotkanie z Chrystusem** jest początkiem przemiany człowieka, Giussani twierdzi, że **nie należy stawiać sztucznych warunków wstępnych** w ewangelizacji. „**Jakie są warunki wstępne głoszenia Chrystusa? Żadne!**” – mówi wprost. Nie trzeba czekać, aż ludzie będą w pełni przygotowani intelektualnie czy moralnie; **należy głosić Chrystusa tu i teraz**, bo to On sam (Jego łaska) przygotowuje i przemienia serca. Giussani zauważa, że **spotkanie z Chrystusem wyprzedza pełne zrozumienie** – często to dopiero po zetknięciu z Jezusem człowiek odkrywa, jak głębokie są pragnienia jego serca. Duszpastersko oznacza to **powrót do kerygmatu**: śmiałe głoszenie podstawowej wieści o Jezusie Zbawicielu i zapraszanie do relacji z Nim, nawet w środowiskach zsekularyzowanych. Zaufanie, że **Chrystus sam działa w sercu człowieka**, pozwala Kościołowi wyjść ku tym, którzy są daleko, bez lęku, że „nie są gotowi”. Ta zasada leży u podstaw skuteczności ruchu Giussaniego – **najpierw doświadczenie spotkania, potem pogłębianie rozumienia**.
- **Język dostosowany do odbiorcy:** Wreszcie, Giussani postulował duszpasterstwo silnie *inkulturowane* – zakorzenione w realiach życia ludzi. Zachęca, by **głosić Ewangelię językiem poszukiwań współczesnego człowieka**, odwołując się do **kultury, sztuki, nauki**. Sam często używał literatury (np. poezji Leopardiego) czy odwołań do współczesnych problemów, aby ukazać, że **Chrystus odpowiada na najgłębsze pytania egzystencjalne** człowieka. Duszpasterze powinni więc być uważnymi obserwatorami świata – wychodzić do ludzi tam, gdzie oni są (tak jak Giussani poszedł do liceum do młodzieży), i **tłumaczyć przesłanie wiary na język ich doświadczeń**. Konsekwencją tego podejścia jest żywsza katecheza i apologetyka: zamiast monologu o prawdach wiary mamy **dialog** – słuchanie ludzkich pytań i odpowiadanie na nie w świetle Ewangelii. W ten sposób **Kościół staje się partnerem w drodze szukania prawdy**, a nie tylko

nauczycielem ex cathedra. Giussani pokazuje, że taka postawa nie zagraża prawdzie, lecz sprawia, iż **prawda staje się bardziej przekonująca**, bo *odpowiada* na realne życie słuchaczy.

Źródła:

Luigi Giussani, *Dlaczego Kościół?* (tłum. D. Chodyniecki, Pallottinum 2004); opracowania i recenzje: Grzegorz Dziewulski; serwis Communio et Liberazione; McGill-Queen's University Press (opis wydawcy); artykuł Marco Stango (St. Bernard's Seminary); Public Discourse (analiza metody Giussaniego); magazyn *Traces* (CL).